

Vlada Crne Gore

**PREGOVARAČKA POZICIJA CRNE GORE ZA MEĐUVLADINU KONFERENCIJU O
PRISTUPANJU CRNE GORE EVROPSKOJ UNIJI
POGLAVLJE 20 – PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA**

Podgorica, 9. maj 2013.

I.

Crna Gora prihvata pravnu tekovinu Evropske unije (EU) obuhvaćenu poglavljem "Preduzetništvo i industrijska politika" koja je bila na snazi 28. novembra 2012. i do momenta pristupanja Evropskoj uniji ne očekuje poteškoće u sprovođenju pravne tekovine Evropske unije u okviru ovog poglavlja.

Crna Gora ne traži trajna izuzeća ili prelazna razdoblja u okviru ovog poglavlja.

II. ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR**Strateška dokumenta**

Osnovni principi i opšti ciljevi ekonomske politike Crne Gore uređeni su nizom strateških dokumenata i politika, s akcentom na Smjernice za razvoj Crne Gore 2013-2016 (utvrđen od strane Vlade CG), uz brojne sektorske strategije i akcione planove za specifične oblasti u užem smislu. Sljedeće strategije su ključne za budući razvoj Industrijske politike: Strategija za razvoj malih i srednjih preduzeća 2011-2015, Strategija za održivi ekonomski rast kroz uvođenje klastera 2012-2016 i Strategija za regionalni razvoj Crne Gore 2010-2014, koordinira Ministarstvo ekonomije. Strategije poput Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore 2007-2012 (koordinira Ministarstvo održivog razvoja i turizma), Strategije privlačenja stranih direktnih investicija 2013-2015 (koordinira Ministarstvo ekonomije), Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou 2011-2015 (koordiniraju Ministarstvo ekonomije i Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća), Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje 2008-2013 (koordiniraju Ministarstvo ekonomije i Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća) i ostala reprezentativna dokumenta pružaju podršku ključnim strategijama. Implementaciju strategija prate resorna ministarstva, koji su njihovi predlagači. Ova ministarstva sastavljaju i podnose periodične izvještaje o postignutom nivou implementacije sektorskih strategija Vladi Crne Gore, koja usvaja te strategije.

Dokument po nazivom Smjernice razvoja Crne Gore predviđaju da privredni razvoj bude zasnovan na znanju, efikasnoj valorizaciji značajnih prirodnih resursa, većoj produktivnosti, uz poštovanje principa očuvanja životne sredine, sa uspostavljenom tijesnom saradnjom javnog, privatnog i civilnog sektora i jednakim mogućnostima za sve građane. U tom kontekstu, Crna Gora će u sprovođenju svoje ekonomske politike usvajati mehanizme i instrumente sprovođenja strategije rasta EU "Evropa 2020" i učestvovati u bilateralnim i multilateralnim mehanizmima konsultacija sa Evropskom komisijom kako bi uspješno uključila principe evropske strategije rasta vezane za industrijsku politiku i razvoj preduzetništva u svoje politike, i približila se njenim ciljevima u domenu zapošljavanja, produktivnosti i socijalne kohezije i ublažavanja negativnih efekata finansijsko-ekonomske krize. Shodno utvrđenim pravcima rasta evropske strategije, Crna Gora će težiti razvoju privrede zasnovane na znanju i inovacijama (pametni rast), promociji "zelene", konkurentnije i efikasnije ekonomije po pitanju resursa (održivi rast) i jačanju ekonomije koju karakteriše visoka zaposlenost, pružajući ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju (inkluzivni rast).

Prilikom definisanja mjera buduće Industrijske politike prema pojedinim sektorima, biće potrebno usvojiti mehanizme i instrumente Strategije Evropa 2020 kojom je industrijska politika ustanovljena kao jedan od ključnih faktora pametnog i održivog razvoja. Uspješno sprovođenje politike direktno će se

odraziti na rast i zaposlenost što će ujedno omogućiti povećanje proizvodnje uz efikasno korišćenje resursa. Na putu evropskih integracija, EU standardi, regulative i izgradnja društva zasnovanog na znanju, a u kontekstu društvenog i ekonomskog razvoja, određiće buduće politike Crne Gore za istraživanje i razvoj, kako se to i predviđa Strategijom EU 2020. Pored toga, Crna Gora će koristiti mehanizme saradnje u okviru strategije Jugoistočna Evropa 2020 – Ka regionalnoj strategiji rasta, u saradnji sa Savjetom za regionalnu saradnju Zapadnog Balkana.

U kreiranju i sprovođenju politika koje se odnose na razvoj preduzetništva i industrijske politike, Crna Gora će intenzivirati napore da podrži industrijska preduzeća u podizanju njihove konkurentnosti na globalnom tržištu, omogući održivi industrijski razvoj, poboljša investicioni ambijent, omogući brži razvoj preduzetništva i podstiče inovacije, ubrza razvoj regionalnih industrijskih centara i regionalne poslovne infrastrukture, kao i da poboljša energetska efikasnost i da usmjerava razvoj u skladu sa principima zaštite životne sredine.

Institucije

Svjesna činjenice da je za unapređenje poslovnog ambijenta, odnosno konkurentnosti jedne zemlje, neophodna intenzivna komunikacija i koordinacija svih relevantnih institucija, Vlada Crne Gore je krajem decembra 2009. obrazovala *Savjet za regulatornu reformu i unapređenje poslovnog ambijenta* (prije toga je od 2008. postojao *Savjet za eliminisanje biznis barijera*, koji je imao nešto uži djelokrug). Krajem januara 2013. godine, Savjetu su proširene nadležnosti i u oblasti strukturnih reformi, tako da sada to savjetodavno tijelo Vlade nosi naziv *Savjet za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi*. Ovo tijelo organizuje i sinhronizuje aktivnosti organa državne uprave i drugih nadležnih institucija u cilju uklanjanja nepotrebnih propisa i procedura koje sprovode državni organi. U njemu, kao članovi, participiraju predstavnici svih relevantnih institucija u Crnoj Gori, uključujući: predstavnike Vlade, Privredne komore Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Montenegro biznis alijanse, Američke privredne komore, predstavnike lokalnih samouprava Crne Gore i predstavnik Skupštine Crne Gore. Radi se o respektabilnom sastavu koji je kroz dosadašnje djelovanje pokazao veoma dobre rezultate, značajno utičući na poboljšanja u brojnim oblastima koje tangiraju segment unapređenja poslovnog okruženja, odnosno konkurentnosti crnogorske ekonomije. Brojne aktivnosti Savjeta su potekle ili su motivisane sugestijama članova iz civilnog društva.

U procesu kreiranja i realizacije industrijske i preduzetničke politike, pored nadležnih državnih tijela (ministarstava, agencija, direkcija i slično) uključen je cijeli niz drugih institucija među kojima su: nacionalna udruženja poslodavaca, udruženja stranih investitora, predstavnici strukovnih udruženja, univerziteta, lokalne samouprave i ostali akteri civilnog društva. Efikasno sprovođenje postojećih strategija i sektorskih politika i onih koje će uskoro biti usvojene obezbijediće se jačanjem administrativnih sposobnosti nadležnih državnih tijela koja su zadužena za njihovo sprovođenje, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Indikatori napretka

U prethodnom periodu su preduzete brojne aktivnosti koje bi trebalo da poboljšaju uslove poslovanja i konkurentsku poziciju Crne Gore, među kojima izdvajamo:

1) Projekat "Giljotina propisa", čiji je cilj eliminisanje poslovnih barijera kroz pojednostavljanje postojećih i ukidanje nepotrebnih administrativnih postupaka. Vlada je u maju 2012. usvojila Akcioni plan za implementaciju preporuka „Giljotine propisa“. Dokument sadrži 1872 preporuke, pripremane u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom (IFC) i privatnim sektorom, koje se odnose na zakonska i podzakonska akta, kao i administrativne postupke (broj zakonskih akata je 105, podzakonskih 301 i broj administrativnih postupaka je 237). Predviđeno je da se sve preporuke sprovedu do kraja 2014. Specifičnost crnogorskog projekta „Giljotina propisa“ je sveobuhvatnost, jer pored niza privrednih propisa i standarda, tangira i reformu prekršajnog sistema, inspeksijske procedure i ujednačavanje postupanja u upravnim stvarima. Savjet za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi podnosi Vladi na usvajanje Izvještaj o realizaciji preporuka „Giljotine propisa“. Zaključno sa krajem 2012. godine implementirana je trećina preporuka.

2) Uvođenje procjene uticaja propisa (*Regulatory Impact Assessment*) u crnogorski regulatorni sistem, koja je počela sa primjenom 1.1.2012.;

3) Reformu lakoće poslovanja:

- uspostavljanje jednošalterskog principa registracije preduzeća;
- jednošalterski princip u oblasti pribavljanja građevinske dozvole;
- reforme u oblasti kreditnog biroa, registrovanja nepokretnosti, plaćanja poreza i zapošljavanja stranaca.

4) U sklopu reforme biznis licenciranja u Crnoj Gori uspostavljen je E-registar. Portal www.licenca.me je operativan od 08. decembra 2012. godine i na njemu je identifikovano oko 530 različitih licenci.

Navedene aktivnosti i čvrsto opredjeljenje Vlade u pravcu inteziviranja reformi s ciljem unapređenja konkurentnosti, rezultirali su značajnim poboljšanjem pozicije Crne Gore u relevantnim međunarodnim izvještajima. Naime, u Izvještaju o lakoći poslovanja (Doing Business) Svjetske banke, Crna Gora je konstantno poboljšavala svoju poziciju, gdje je 2009. bila na 90. mjestu, da bi u posljednjem Izvještaju (Doing Business 2013) bila na 51. mjestu od ukupno 185 zemalja. Kako bi intenzivirala aktivnosti na eliminisanju najznačajnijih poslovnih prepreka, Vlada je u saradnji sa Svjetskom bankom utvrdila Akcioni plan za reformu lakoće poslovanja kojim su predviđene mjere za poboljšanje stanja u oblastima tretiranim Izvještajem.

U cilju daljeg unaprjeđenja poslovnog ambijenta i sprovođenja reformi, u narednom kratkoročnom periodu planirana je dalja reforma u oblasti poslovnog licenciranja; priprema Akcionog plana za smanjenje barijera na lokalnom nivou, dalje unapređenje uspostavljenog principa pripreme regulative uz obaveznu procjenu uticaja propisa, potpuna elektronska registracija preduzeća i dr.

Sa ciljem podsticanja domaćih i stranih investicija, razvoja malih i srednjih preduzeća, postizanja ravnomjernijeg regionalnog razvoja, sa posebnom pažnjom posvećenom inovacijama i obrazovanju i jačanju vještina i veće primjene znanja kao jednog od najvažnijih privrednih resursa, Crna Gora je u proteklom periodu usvojila niz strateških dokumenata čijom realizacijom ostvaruje navedene ciljeve. Takođe, uvažavajući specifičnosti pojedinih sektora, urađene su brojne sektorske strategije (npr. Nacionalna strategija za razvoj turizma u Crnoj Gori do 2020. godine, Strategija razvoja građevinarstva u Crnoj Gori do 2020.g., Nacionalna šumarska politika i sl.). U pripremi je takođe strategija razvoja

prerađivačke industrije koja će biti prilagođena trenutnom nivou razvoja ovog sektora u Crnoj Gori i usklađena sa pravnom tekovinom EU.

U cilju efikasnog sprovođenja politika EU na području industrijske politike i preduzetništva, Crna Gora će nastaviti sa daljom izgradnjom vlastitih politika poboljšanjem svog zakonodavnog okvira, kao i unapređenjem administrativnih kapaciteta za efikasno učešće u svim aktivnostima i programima Evropske unije na nacionalnom i lokalnom nivou.

III. USKLAĐIVANJE ZAKONODAVNOG I INSTITUCIONALNOG OKVIRA S PRAVNOM TEKOVINOM EVROPSKE UNIJE

III. (a) Principi industrijske politike i razvoja preduzetništva

- **Industrijska politika**

U okviru stvaranja uslova za povećanje konkurentnosti industrije na globalnom tržištu, prepoznata je potreba izrade okvira sveobuhvatne industrijske politike uz poštovanje principa održivog razvoja. Budući sveobuhvatni dokument industrijske politike trebalo bi da se fokusira na rješavanje problema u postojećim industrijskim sektorima kao i na razvoj potencijala industrijskih sektora koji imaju perspektivnu razvojnu bazu, a koja će slijediti osnovne principe ekonomske politike. Dokumentom će se utvrditi okviri industrijske politike, definisati budući razvoj industrije, ukazati na mjere i aktivnosti koje treba preduzeti u cilju jačanja njene konkurentnosti i povećanja sposobnosti za uključenje u evropske i globalne privredne tokove, prihvatajući pri tom pravila i standarde EU, te primjenjujući mehanizme i instrumente industrijske politike EU.

Ciljevi buduće industrijske politike biće kompatibilni sa smjericama OECD, i u skladu sa okvirom Industrijske politike EU, odnosno strategijom Evropa 2020 i njenom vodećom inicijativom Industrijska politika za eru globalizacije i pravnom tekovinom EU kojima se definiše industrijska politika EU. Takođe, koncepcija budućeg sveobuhvatnog dokumenta Industrijska politika će slijediti koncept definisan članom 173 Ugovora o funkcionisanju EU, kako bi se jačanjem sopstvenih kapaciteta za upravljanje politikom unaprijedilo prilagođavanje industrije strukturnim promjenama, podsticanje boljeg iskorišćavanja industrijskog potencijala kroz politike inovacija, istraživanja, tehnološkog razvoja sa ciljem obezbjeđenja adekvatne međusobne saradnje sa zemljama članicama, kao neophodnog preduslova za povećanje konkurentnosti ukupne industrije.

Uz uvažavanje principa EU, u narednom periodu težište će biti na:

- izradi dokumenta Strategija industrijske politike radi utvrđivanja sveobuhvatnih i sistemskih mjera pomoći strateškim granama industrije u njihovom razvoju;
- jačanju konkurentnosti i izvoznih mogućnosti završetkom procesa privatizacije; podsticanjem domaćih i stranih investicija, podsticanjem naučno-istraživačkog rada i inovacija, uspostavljanjem odgovarajućeg okvira za preduzetništvo, kroz dalje aktivnosti na poboljšanju poslovnog ambijenta i unapređenju tržišne transparentnosti.

U periodu do konačnog definisanja sveobuhvatne industrijske politike, Crna Gora će kroz sektorske politike utvrditi pravce daljeg razvoja posebno tradicionalnih industrija poput metalne, drvne industrije i

drugih sektora koji imaju najveće učešće u ukupnoj industrijskoj proizvodnji. Takođe će se pažnja usmjeriti na traženje rješenja za opstanak i očuvanje zaposlenosti u industrijama koje bilježe tendenciju pada, poput tekstilne, industrije kože i obuće i sl., vodeći računa o regionalnim potencijalima i specifičnim uslovima za razvoj pojedinih industrijskih grana.

Pored značajnih rezultata na polju unapređenja pristupa finansijama, uklanjanja biznis barijera, politici konkurentnosti, poboljšanju infrastrukture, razvoja malih i srednjih preduzeća, privlačenja stranih investitora i inovacija, akcenat je na razvoju poslovne infrastrukture što uključuje uspostavljanje: klastera, biznis zona, biznis inkubatora, tehnoloških parkova i sl.

Prepoznajući ulogu razvoja biznis zona, u Crnoj Gori je kreiran odgovarajući model prilagođen veličini domaćeg tržišta, usvajanjem "Programa podsticaja razvoja biznisa" (2011). Cilj je stvaranje boljih uslova za brži razvoj malih i srednjih proizvođačkih kapaciteta, novo zapošljavanje, povećanje izvoza, uravnoteženje između sektora proizvodnje i usluga, te podsticaj djelatnostima koje će biti podrška proizvođačkim kapacitetima razvijenim u zonama.

Takođe, realizacija ciljeva i aktivnosti Strategije za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera za period 2012-2016 će omogućiti ravnomjerniji razvoj regiona i privlačenje stranih direktnih investicija, neophodnih kao dodatnog pokretača razvoja crnogorske privrede.

Polazeći od značaja prerađivačke industrije u crnogorskoj privredi, Ministarstvo ekonomije je izradilo nacrt Strategije prerađivačke industrije gdje je akcenat stavljen na ključne industrijske podsektore poput metaloprerađivačke i drvene industrije, uključujući i druge podsektore sa značajnijim doprinosom GDP-u, zapošljavanju i izvozu. U njemu su predstavljeni mogući strateško razvojni ciljevi sa analizom unutrašnjih i spoljnih ograničenja, pri čemu će naredni period karakterisati nastavak aktivnosti na finalizaciji ovog dokumenta, čije se usvajanje planira do kraja 2013.

Nadležno tijelo za predlaganje Industrijske politike je Ministarstvo ekonomije. Sinhronizovanim aktivnostima nadležnih resornih ministarstava u koordinaciji Ministarstva ekonomije, u saradnji sa ostalim zainteresovanim stranama trebalo bi obezbijediti da se kroz proces usaglašavanja interesa industrijskog sektora sa jedne i ostalih relevantnih učesnika, sa druge strane, osigura unapređenje ukupnog industrijskog razvoja.

- **Razvoj preduzetništva**

U Crnoj Gori mala i srednja preduzeća (MSP) čine oko 99% ukupnog broja preduzeća i učestvuju sa oko 67% u ukupnoj zaposlenosti. Prema podacima MONSTAT-a, u 2012. godini bilo je 22.313 registrovanih malih i srednjih preduzeća.

U Crnoj Gori nema posebnog zakona o MSP nego su pitanja iz ove oblasti uređena sljedećim aktima:

- Zakon o privrednim društvima ("Sl. list RCG", 06/02 i "Sl. list CG", 17/07, 80/08, 40/10, 36/11 i 40/11)
- Zakon o računovodstvu i reviziji, ("Sl. list RCG", 69/05, "Sl. list CG", 80/08, 32/11)
- Uredba o izmjenama i dopuni Uredbe o bližim kriterijumima, uslovima i načinu dodjele - državne pomoći ("Sl. list CG", 34/11).

Crna Gora će u potpunosti uskladiti svoju definiciju malih i srednjih preduzeća s EU definicijom do datuma pristupanja. Zanatska djelatnost u Crnoj Gori je uređena Zakonom o zanatstvu Crne Gore ("Sl. list CG", 54/09 i 64/09)

Kreiranje politike za razvoj preduzetništva i MSP u Vladi Crne Gore je povjereno Direkciji za razvoj MSP, u okviru Ministarstva ekonomije. Osim Direkcije, u kreiranju i implementaciji mjera učestvuju resorna ministarstva, državne i privatne institucije i organizacije, poslovna udruženja, predstavnici civilnog društva, kao i međunarodne organizacije koje imaju sjedište u Crnoj Gori.

Politika razvoja malih i srednjih preduzeća je u potpunosti usaglašena sa preporukama i principima EU Akta o malim preduzećima, a sprovodi se u skladu sa strateškim ciljevima i mjerama definisanim Strategijom razvoja malih i srednjih preduzeća 2011-2015. Kao krovni dokument, ova Strategija obuhvata i mjere i aktivnosti koji se realizuju u okviru Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou 2011-2015 i Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje 2008-2013.

Ciljevi Strategije razvoja MSP se odnose na:

- Pобољшanje poslovnog okruženja,
- Jačanje finansijske podrške,
- Jačanje konkurentnosti MSP i promociju preduzetništva,
- Podršku početnicima u biznisu.

Praćenje realizacije aktivnosti Strategije razvoja MSP se obezbjeđuje sprovođenjem godišnjih akcionih planova kako bi se dale preporuke za definisanje i realizaciju politike MSP u narednom periodu. U narednom periodu, Vlada Crne Gore će intenzivirati aktivnosti na:

- Daljem *unapređenju poslovnog ambijenta za MSP* (implementaciji preporuka projekta Giljotine propisa, punoj implementaciji *elektronske* registracije i ostalih indikatora za unapređenje poslovnog ambijenta, prije svega indikatora Svjetske banke Lakoće poslovanja i punoj implementaciji procjene uticaja propisa na poslovanje MSP);
- Daljem *unapređenju finansijske podrške* kroz nastavak realizacije postojećih i uvođenja novih finansijskih instrumenata za MSP (novih garancija, instrumenata za podršku izvozu, fondova rizičnog kapitala i poslovnih anđela) i unapređenja finansijske pismenosti;
- Daljem *unapređenju podrške jačanju konkurentnosti MSP* posebno u dijelu:
 - pružanja poslovnih usluga implementacijom novog modela Biznis centara otvaranjem novih kancelarija na regionalnom i lokalnom nivou;
 - kreiranja *elektronskog* portala za MSP;
 - unapređenja znanja i vještina u oblasti jačanja konkurentnosti i izvoznog poslovanja i jačanje internacionalizacije MSP;
 - daljeg unapređenja statističkog praćenja MSP u skladu s preporukama EUROSTAT-a kroz kreiranje i praćenje indikatora neophodnih za ocjenu ostvarenosti politike MSP u skladu sa Strategijom MSP;
 - razvoja klastera;
 - unapređenja privatno-javnog dijaloga na nacionalnom i lokalnom nivou;
 - nastavka promovisanja preduzetništva na svim nivoima obrazovanja;
 - unapređenja inovativnosti i potrebne infrastrukture;
 - promocije društveno odgovornog poslovanja, ženskog preduzetništva.

- Daljem *unapređenju finansijske podrške* i, posebno, *poboljšanja pružanja nefinansijskih mjera podrške početnicima u biznisu* (unapređenje postojećih i formiranje novih biznis inkubatora, unapređenje informisanja, edukacije i obuke za potencijalne preduzetnike i mjera promocije usmjerenih na podršku početnim biznisima).

- **Politika inovacija**

Zakonska regulativa za podršku inovacijama u Crnoj Gori u potpunosti je usklađena s evropskom. Osnovne strategije kojima se definišu nastojanja i smjernice u oblasti povećanja inovativnosti su: Strategija naučnoistraživačke djelatnosti (2012-2016), Strategija za razvoj malih i srednjih preduzeća 2011-2015, Strategija za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera za period 2012-2016. godina, i Nacionalna Strategija intelektualne svojine 2012-2015.

Ovim strateškim okvirom Crna Gora je posebnu pažnju posvetila: stimulisanju tehnološkog razvoja i inovacija, podizanju svijesti o značaju primjene i razvoja novih tehnologija za postizanje veće tržišne efikasnosti, jačanju finansijske podrške malim i srednjim preduzećima u cilju stimulisanja inovativnosti i preduzetništva, i uključivanju malih i srednjih preduzeća u međunarodne programe naučne i tehnološke saradnje. Glavni nosioci strategija i inicijativa za povećanje istraživačkih i inovativnih aktivnosti su: Ministarstvo nauke, Ministarstvo ekonomije (Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća), Privredna Komora Crne Gore, Unija poslodavaca, Zavod za zaštitu intelektualne svojine i crnogorski univerziteti. U cilju podsticanja inovativnosti u privrednom sektoru, u planu je značajna podrška kroz programe uspostavljanja: centara uspješnosti, naučno-tehnološko parka, lokalnih i regionalnih biznih centara, inkubatora, uspostavljanje klastera, i sistem vaučera kojima se stimuliše potražnja za konsultantskim uslugama u cilju povećanja inovativnosti proizvoda i servisa, poslovnih procesa, organizacije i marketinga.

Crna Gora je članica programa EUREKA, odnosno panevropske mreže za tržišno-orjentisana istraživanja i razvoj. Već su ostvarena privatno-javna partnerstva putem učešća crnogorskih kompanija u dva međunarodna projekta. Od značaja za dalju strategiju usmjerenu na podsticanje inovacija, očekuje se izrada nacionalnog izvještaja u oblasti inovacija kao rezultat aktivnosti projekta „*Mechanism for fostering innovation in South East Europe*“ - FINNO, a koji treba da obezbijedi kompletan pregled trenutnog stanja u Crnoj Gori u oblasti inovativnosti. Ujedno, u cilju poboljšanja inovativnih sposobnosti i preduzetništva, planirane su obuke i treninzi studenata, profesora i istraživača, kao i transfer znanja i razvoj inovatorskih vještina u preduzećima koji će se realizovati kroz IV IPA komponentu.

Jedan od strateških ciljeva akcionog plana za realizaciju Strategije naučnoistraživačke djelatnosti 2012-2016 odnosi se na saradnju naučnoistraživačke zajednice sa privredom. U cilju unaprjeđenja politika u oblasti inovacija akcentat je stavljen na usvajanje budućeg zakonodavnog i strateškog okvira u oblasti inovacija i to: Zakona o inovativnoj djelatnosti; Strategije inovacija; i Unapređenje statistike inovacija.

III.(b) Instrumenti za sprovođenje industrijske politike i razvoj preduzetništva

- **Učešće u programima Unije**

Crna Gora je marta 2008. sa Evropskom komisijom potpisala Memorandum o učestvovanju u Okvirnom programu za konkurentnost i inovacije CIP–EIP (Program za preduzetništvo i inovacije). Aprila 2011. je

potpisan Memorandum o saradnji u okviru CIP-ICT-PSP (Program podrške politikama u oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija). Za sada Crna Gora ne učestvuje u programu Inteligentna energija u Evropi.

Prva aktivnost u okviru CIP-EIP odnosila se na formiranje Konzorcijuma za projekat Evropska mreža preduzetništva (EEN). Projekat je otpočeo sa realizacijom u novembru 2008. godine, a trenutno se realizuje programski zahtjev za period 2012/2013. Po osnovu učešća u programu crnogorskog konzorcijuma Evropski centar za informacije i inovacije Crne Gore (EIIICM-European Centre for Information and Innovation Montenegro), za tri programska perioda 2008/2010; 2010/2011 i 2012/2013, ukupan budžet projekta je iznosio 758.000€, pri čemu je učešće EK 60% odnosno 454.800€, a preostalih 40% je nacionalni doprinos CG. U sklopu poziva za ekoinovacije CIP Eco-innovation 2008, kandidovana su i odobrena dva projekta u kojima je crnogorska kompanija participirala u partnerstvu sa više stranih kompanija, gdje su koordinatori projekta bile kompanije iz Italije. Riječ je o projektima Lagani agregat visoke iskoristivosti za beton dobijen iz recikliranog plastičnog otpada (NUMIX - High performance lightweight aggregate for concrete from recycling of plastic waste), sa ukupnim budžetom projekta u vrijednosti od 1.275 mil € i Upotreba ponovo obrađenog i očišćenog poljoprivrednog zemljišta (AGRIPORT - Agricultural Reuse of Polluted Dredged Sediments), ukupan budžet projekta 1.393 mil €. Takođe, u pogledu preostalih grantova, u okviru poziva za projekat „Evropska mreža za preduzetnice žene mentore“ (European Network of Mentors for Women Entrepreneurs), Centar za preduzetništvo i ekonomski razvoj je aplicirao i krajem 2012.g. završio sa realizacijom projekta ukupne vrijednosti 56.597€, sa doprinosom EK u iznosu od 30.747€. Nacionalna Turistička organizacija (NTO) CG u saradnji sa Turističkom organizacijom Srbije (TOS), projekt liderom, je u januaru 2013.g. započela sa realizacijom projekta Odmor za sve (Holiday 4All), čiji je ukupan budžet 123.215€ (od čega NTO CG 32.067€).

U sklopu segmenta koji se odnosi na finansijske instrumente, Crnogorska komercijalna banka je početkom 2012. godine potpisala garantni sporazum sa Evropskim Investicionim Fondom, u trajanju od 3 god, sa ukupnim iznosom sredstava 20 mil €. Ukupan iznos sredstava koja su uplaćena za učešće u Programu EIP, u periodu 2008-2012.g. je 254.229€, a u istom periodu, iz sredstava IPA 2009 i IPA 2010 refundirana su sredstva po osnovu učešća za dvije godine, u ukupnom iznosu od 49.735€.

U budućnosti, Crna Gora će se pridružiti programu COSME i u tom smislu će pojačati napore, preko Ministarstva ekonomije i Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća kao koordinatori i glavni nosilac ovog programa, kako bi se osiguralo da svi potencijalni korisnici programa se upoznaju s kriterijumima za uspješnije uključivanje i aktivno korištenje ovog programa, kao i da doprinese poboljšanju njihove konkurentnosti kroz stvaranje uslova za efikasniji pristup finansijama, pristup tržištima, promociju preduzetništva, itd.

- **Bankarstvo i finansije**

Crnogorski bankarski sistem čini 11 banaka, koje su posmatrano sa stanovišta vlasničke strukture u većinskom inostranom vlasništvu. Tako se 80,96% odnosi na inostrani kapital, 16,32% na domaći, a svega 2,71% na vlasništvo države. Od 11 banaka, devet su u većinskom vlasništvu banaka ili investitora iz EU.

Budući da je prioritet razvoj malih i srednjih preduzeća, Crna Gora je došla do zaključka da je izražena potreba obezbjeđenja pristupačnih izvora finansiranja za mala i srednja preduzeća. Dakle, Investiciono-razvojni fond Crne Gore (akcionarsko društvo) - IDF AD Podgorica (pravni sljedbenik Fonda za razvoj Crne

Gore) je osnovan u aprilu 2010, u skladu sa Zakonom o Investiciono-razvojnog fondu Crne Gore (Sl. list CG, 88/09 i 40/10).

IRFCG je za potrebe svojih aktivnosti, pored sopstvenog kapitala, obezbijedio i podršku Evropske investicione banke, a u periodu od 2010-2012 godine je plasirao ukupno 12,03 miliona € kredita malim i srednjim preduzećima posredstvom poslovnih banaka i dodatnih 29,7 miliona € kroz direktno kreditiranje. Planom IRFCG A.D. za 2013. godinu predviđeno je: intenziviranje kreditne aktivnosti kroz obezbjeđenje podrške privatnom biznisu u vidu 15 miliona € direktnih plasmana, 10 miliona € plasmana posredstvom poslovnih banaka, kao i 10 miliona € plasmana kroz faktoring finansiranje. U budućem periodu, posebna pažnja će biti posvećena sektorima: turizma, poljoprivrede, proizvodnim i uslužnim djelatnostima, obnovljivim izvorima energije; izvoznim preduzećima, te specifičnim ciljnim populacijama (početnici u biznisu, preduzetnice, mladi), kao i manjim infrastrukturnim razvojnim projektima čiji su nosioci MSP, lokalne uprave, javna preduzeća. U cilju uticaja na problem nelikvidnosti privrede, namjera IRFCG je da tokom narednog perioda dalje razvije faktoring kao proizvod i proširi trenutni model na druge opšte poznate modele faktoringa (prije svega međunarodni faktoring – za šta su se stekli uslovi članstvom u Factors Chain International - međunarodno udruženje faktoring kuća). U ostvarivanju svog cilja, IRFCG teži samoodrživosti.

Za mala i srednja preduzeća i preduzetnike, koji imaju kvalitetan postojeći biznis ili novu biznis ideju koju treba finansirati, ali koja imaju problem sa nedostatkom kolateralu za obezbjeđenje novog kreditnog zaduženja kod komercijalnih banaka, IRF je razvio šemu kreditne garancije. Cilj ovog finansijskog proizvoda je da za preduzeća koja ispunjavaju definisane uslove, IRF kreditnom garancijom (kao vrstom obezbjeđenja kredita koji će odobriti komercijalna banka) obezbijedi lakši pristup finansiranju MSP i preduzetnicima.

Pored IDF AD, finansijsku podršku razvoju preduzetništva pruža i Zavod za zapošljavanje Crne Gore.

Zavodi za zapošljavanje, kao samostalne ustanove, u Crnoj Gori formirani su 1960. godine, na osnovu Zakona o službi zapošljavanja radnika ("Službeni list FNRJ", br. 27/60). Status Zavoda se mijenjao u skladu sa društveno-ekonomskim ambijentom. Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) je Zakonom o zapošljavanju ("Službeni list SRCG", br. 29/90) 1990. i izmjenama ovog Zakona 1991. godine, organizovan kao javna služba. Ovaj status ima i danas, uz određene promjene u organizaciji i djelokrugu rada, koje su uvedene saglasno izmjenama zakonske regulative.

ZZZCG pruža finansijsku podršku razvoju preduzetništva u vidu mikro kredita pod povoljnim uslovima namijenjenih onim biznis idejama koje će za rezultat imati zapošljavanje lica sa evidencije ZZZCG. Programe samozapošljavanja Zavod realizuje u kontinuitetu od 1999. godine. Ciljna grupa ovog Programa su nezaposlena lica, mala preduzeća i preduzetnici. Programima samozapošljavanja je odobreno više od 10.480 kredita, vrijednosti od preko 55,1 milion Eur. Ovim sredstvima omogućeno je otvaranje više od 16.700 novih radnih mjesta.

- **2011/7/EU Direktiva o borbi protiv zakašnjelih isplata u komercijalnim transakcijama**

Problem zakašnjelih isplata u crnogorskoj privredi uzrokuje niz dodatnih problema koji onemogućavaju normalno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Pitanja koja uređuju borbu protiv zakašnjelih isplata i zaštitu prava povjerioca u slučaju kada dužnik zakasni sa ispunjavanjem svoje obaveze uređuju sledeći

zakoni: Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list CG", 47/08, 04/11), Zakon o visini stope zatezne kamate ("Sl. list CG", br. 83/09), Zakon o izvršenju i obezbjeđenju (Sl. list CG", 36/11), Zakon o platnom prometu u zemlji ("Sl. list CG", 61/08, 40/11, 31/12), Zakon o javnim nabavkama ("Sl. list CG", 42/11), Uputstvo o radu državnog trezora ("Sl. list CG", 80/08, 02/09, 45/10, 15/11, 17/12). Svaki od navedenih propisa na određeni način tretira problem zakašnjelih isplata u komercijalnim transakcijama, ali nijesu u potpunosti usklađeni sa materijalno pravnim odredbama Direktive 2011/7/EU.

Crna Gora će do datuma pristupanja u potpunosti uskladiti svoje zakonodavstvo sa ovom Direktivom.

Glavne odredbe Direktive koje je potrebno primijeniti su da: državna uprava mora platiti za dobra i usluge koje nabavlja u roku od 30 dana; preduzeća moraju da plate svoje obaveze po osnovu faktura u roku od 60 dana; preduzeća imaju pravo na razumnu nadoknadu troškova oporavka, usljed kašnjenja u izmirenju obaveza; naplaćivaće se kamata za zakašnjela plaćanja (ugovorena ili zatezna kamata–ECB referentna stopa+8%).

III. (c) Sektorske politike

- **Turizam**

Turizam je strateška privredna grana crnogorske ekonomije. Prema izvještaju Svjetskog savjeta za putovanja i turizam (WTTC) u 2012., ukupno učešće sektora turizma (sa povezanim privrednim granama: saobraćaj, trgovina, telekomunikacije) iznosilo je 19,5% BDP-a Crne Gore od čega je direktno učešće 9,9%, što je napredak u odnosu na 2011. kada je ovaj procenat iznosio 17,2%, odnosno direktno učešće 8,1%. Direktni doprinos sektora turizma ukupnom zapošljavanju u 2012. godini iznosio je 8,7%, odnosno 14.500 radnih mjesta, dok je u 2011. godini iznosio 6,9%, odnosno 12.000 radnih mjesta.

Strateška dokumenta koja definišu oblast turizma su: *Nacionalna strategija održivog razvoja*, kao krovni dokument na nivou države, *Strategija razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine*, zatim *Strategija razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma* i *Regionalna turistička strategija za region Bjelasicu i Komove*. Takođe, postoje i master planovi za održivi razvoj: Master plan za Kolašin i Žabljak, Velika plaža - Ulcinj (2003), Master plan za Boku Kotorsku (2003). Strateški ciljevi i smjernice razvoja ukupnog crnogorskog turizma sadržane su u Strategiji razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine čije je polazište promocija komplementarnosti turističkih potencijala crnogorskog primorja, sjevernog regiona i kontinentalnih krajeva, bogatstva i raznovrsnosti kulturno-istorijske baštine i razvoj na tim osnovama. Vizija Crne Gore je da postane mediteranska destinacija sa raznolikom ponudom tokom cijele godine – sa spektrom jedinstvenih atributa koji su privlačni za više ključnih segmenata srednjeg i luksuznog tržišta. U tom cilju, pažnja je usmjerena na razvoj odgovarajućih luksuznih turističkih proizvoda – poput jahtinga i golfa, turizma orijentisanog na prirodu, uz spektar ostalih inicijativa.

U cilju realizacije Strategije razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine, definisano je pet operativnih ciljeva:

1. Stvaranje turističke i druge infrastrukture;
2. Kreiranje jedinstvene prodajne ponude;
3. Razvijanje principa cjelogodišnje turističke destinacije;
4. Kreiranje odgovarajućeg institucionalnog i pravnog okvira kao temelja za formiranje uspješnog i održivog razvoja turizma;
5. Veće uključivanje lokalnog stanovništva u turističku privredu.

Radi povećanja kvaliteta i raznovrsnosti nacionalne turističke ponude, Crna Gora preduzima aktivnosti na okončanju procesa privatizacije hotelsko-turističkih društava, a jedan od ciljeva tog procesa je i restrukturiranje tog dijela turističke ponude uz uključivanje stranih investitora i najpoznatijih brendova u oblasti turizma.

Zakonodavni okvir turističke djelatnosti je uređen kroz:

- Zakon o turizmu ("Sl. list CG" 61/10)
- Zakon o turističkim organizacijama ("Sl. list CG" 73/10)
- Zakon o raftingu ("Sl. list CG" 53/11)
- Zakon o skijalištima ("SL. list CG" 13/07)
- Zakon o planinskim stazama ("Sl. list CG" 51/08)
- Zakon o boravišnoj taksi ("Sl. list CG" 13/04)

Državno tijelo nadležno za kreiranje zakonodavnog okvira u oblasti turizma i sprovođenje politike je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, dok je Nacionalna turistička organizacija (NTO) zadužena za promovisanje interesa crnogorskog turizma u zemlji i inostranstvu.

Za 2013. godinu planirane su izmjene i dopune Zakona. Kroz planirane izmjene i dopune Zakona o turizmu izvršiće se transponovanje Direktiva, i to: Direktive 2006/123/EEZ, od 12. decembra 2006. godine, Direktive 90/314/EEZ od 13. juna 1990. godine i Direktive 2008/122/EEZ od 14. januara 2009. godine. U pripremi su izmjene i dopune Zakona o boravišnoj taksi i Zakona o turističkim organizacijama, kao i donošenje podzakonskih akata u oblasti turizma.

• **Građevinarstvo**

Sektor građevinarstva Crne Gore u odnosu na tržišta ostalih evropskih zemalja je veoma malo tržište. Međutim, zbog udjela u bruto domaćem proizvodu (4,9%) i zbog činjenice da investicije u fiksni kapital i dalje daju najveći podsticaj rastu BDP-a, značaj građevinskog tržišta za crnogorsku privredu se ne može zanemariti. Sektor građevinarstva čine mala preduzeća sa tendencijom rasta iz godine u godinu (93,5% ukupnog broja registrovanih subjekata u ovom sektoru).

Nadležno tijelo za predlaganje i sprovođenje politike u oblasti građevinarstva je Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Pravni instrument kojim se reguliše oblast planiranja, projektovanja i izgradnje objekata je Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG" 51/08). Vlada Crne Gore je u novembru 2010. godine donijela Strategiju razvoja građevinarstva u Crnoj Gori do 2020. godine. Krovni strateški cilj Strategije je integracija Crne Gore u EU i održivi razvoj, kao i da oblast građevinarstva postane inovativna i zadovoljava potrebe crnogorskih građana i ekonomije na efikasan način, da postane konkurentna u pružanju usluga na međunarodnim projektima i isporučuje proizvode sa standardnim kvalitetom.

• **Čelik, metali i ostali materijali**

Prema podacima MONSTAT-a, učešće prerađivačke industrije u ukupnom BDP-u iznosi 5%. Podsektor proizvodnje osnovnih metala i metalnih proizvoda ima opredjeljujući uticaj na kretanja kako na nivou sektora tako i na nivou ukupne industrijske proizvodnje sa učešćem od 42% u prerađivačkoj industriji. Da

se radi o najznačajnijem podsektoru ukazuju podaci da podsektor proizvodnje osnovnih metala i metalnih proizvoda čini oko 18% dodate vrijednosti i 30,41% zaposlenosti u ovom sektoru. Upravo veliko učešće zaposlenih u ukupnoj zaposlenosti u prerađivačkoj industriji i mali broj društava iz podsektora proizvodnje osnovnih metala u odnosu na njihov ukupan broj, jasno ukazuje koliko su društva iz metalnog sektora važna za cjelokupnu industriju, a samim tim i cjelokupnu ekonomiju Crne Gore.

Uz naslijeđenu industrijsku infrastrukturu, najznačajniji proizvođači u ovom sektoru su Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP) i Željezara Nikšić (sada Toščelik Nikšić DOO, koja je formirana od strane turske kompanije koja je kupila imovinu bivše Željezare Nikšić kroz proces stečaja). U periodu od 2006. do 2008. godine koji je karakterisala maksimalna proizvodnja aluminijuma, istraživanja su pokazala da upravo Kombinat aluminijuma i Željezara Nikšić čine skoro 4% BDP-a Crne Gore.

Nakon privatizacije Kombinata aluminijuma Podgorica 2005. godine, od strane En+ grupe (odnosno njene kćerke kompanije CEAC), došlo je do problema u realizaciji CEAC-ovih obaveza, što je rezultiralo lošim poslovanjem i povećanim zaduživanjem društva. Kao rješenje za prevazilaženje problema, koji su eskalirali u arbitražni postupak, Država Crna Gora i CEAC su potpisali Ugovor o poravnanju u novembru 2009. godine koji je zaključen oktobra 2010. godine, kojim je, između ostalog, Vlada Crne Gore postala vlasnik polovine akcija koje je u tom trenutku CEAC posjedovao u KAP-u. Tako je sada u vlasničkoj strukturi Vlada Crne Gore zastupljena sa 29,36%, CEAC takođe sa 29,36%, a ostale akcije pripadaju manjinskim akcionarima. Prema Ugovoru o poravnanju Upravljanje KAP-om je prepušteno CEAC-ovom menadžmentu, dok su interesi Vlade zaštićeni pravom VETA na ključne odluke.

Međutim, već nakon samo godinu dana od zaključenja Ugovora o poravnanju KAP se ponovo počeo susrijetati sa problemima u poslovanju i izašao iz zone održivog poslovanje. Zbog neispunjavanja obaveza iz Ugovora o poravnanju od strane CEAC-a, prije svega u dijelu plaćanja obaveza prema bankama i računa za električnu energiju, kao i veoma lošim pokazateljima poslovanja KAP-a u 2011. godini, neophodno je bilo razmotriti dalje korake u cilju trajnog rješavanja problema KAP-a i ponuditi opcije koje eventualno mogu dovesti do toga. U februaru 2012. godine Skupština Crne Gore je zadužila Vladu Crne Gore da u skladu sa zakonom i ugovorom na najefikasniji način raskine saradnju sa CEAC-om. Vlada Crne Gore je u skladu sa tim zaključkom preuzela sve zakonske mogućnosti da raskine Ugovor o poravnanju i preuzme akcije koje CEAC ima u KAP-u. Međutim, da bi se preuzele akcije koje su u vlasništvu CEAC-a neophodno je pokretanje arbitražnog postupka, kako bi se izdejstvovala odluka kojom bi se prenijele akcije CEAC-a na Vladu. Ali to nije najefikasnija opcija, zbog očekivanog trajanja i visokih troškova postupka. Takođe, opcija koja podrazumijeva preuzimanje Kombinata na način da CEAC Vladi ustupi vlasništvo nad akcijama, dovodi nas u situaciju da je nastavak poslovanja KAP opterećen svim dugovima koji su danas evidentirani u KAP-u.

Umjesto toga mora se definisati model održivosti KAP-a kroz preuzimanja vlasništva i istovremeno konverzije većine dugova u akcije tako da KAP preostali dio dugovanja može izmiriti kroz svoje poslovanje. Neophodan preduslov za realizaciju bilo koje od opcija (osim opcije zaustavljanja KAP-a) je postizanje dogovora sa Elektroprivredom Crne Gore o snabdijevanju KAP-a električnom energijom.

U Željezari Nikšić je, nakon krize poslovanja u koju je ova kompanija ušla krajem 2010. godine, u aprilu 2011. godine proglašen stečaj. Cjelokupna imovina Željezare Nikšić AD - u stečaju je 04.05.2012. godine prodana kompaniji Tosčelik iz Turske koja je ponudila najvišu kupoprodajnu cijenu u visini od 15.100.000,00 eura.

Toščelik je formirao novu kompaniju Tosčelik Alloyed Engineering Steel Nikšić, koja je od dana preuzimanja imovine Željezare Nikšić do 01. aprila 2013. godine ostvarila robnu proizvodnju od oko 10.000t. U 2013. godini je planirana mjesečna robna proizvodnja 2.000t, i planirane su investicije od oko 6,7 miliona eura. Naredne godine planira se investicija od oko 14 miliona eura, a 2015. godine još 15 miliona eura (ukupna investicija će iznositi 35.690.000€). Po završetku investicija planirana je proizvodnja od oko 300.000t sirovog čelika tj. oko 250.000t gotovih proizvoda.

Osnovni problemi koji karakterišu krizu industrije aluminijuma i čelika u svijetu, pa i Crne Gore jeste značajan pad cijene aluminijuma i čelika na berzi, prouzrokovan smanjenjem obima potražnje i podrške bankarskog sektora, uz ograničavanje ili eventualno obustavljanje investicionih aktivnosti, kao i povećanje proizvodnih troškova.

Metaloprerađivačka industrija u Crne Gore ima perspektivu za razvoj ali uz značajne napore u procesima restrukturiranja proizvođača prema proizvodnji koja je konkurentna na svjetskom nivou. Strategija novog razvoja crnogorske industrije proizvodnje metala u narednom periodu podrazumijevaće kvalitativno prilagođavanje dinamičnim tržišnim, tehnološko-tehničkim i organizacijskim promjenama uz kvantitativni rast proizvodnje i poštovanje visokih savremenih ekoloških standarda.

Osnovni pravci razvoja metalne industrije ogledaju se u budućoj saradnji sa visoko-obrazovnim institucijama i istraživačkim centrima, prilagođavanju tržišnim, tehnološko-tehničkim i organizacionim promjenama uz pokretanje kompletnog repolanca u sektoru prerade aluminijuma i obezbjeđivanje adekvatnog izvora energije za Kombinat aluminijuma Podgorica.

Dva su važna finansijska cilja koja je potrebno ostvariti za rast profitabilnosti ovog sektora i to rast prihoda od prodaje kao i rast produktivnosti rada. Ostvarivanje ovih ciljeva zahtijeva veća ulaganja u marketing, istraživanje tržišta, razvoj i promociju. Dodatno, analizom postojećih strateških i planskih dokumenata neophodno je pristupiti finalizaciji Nacrta Strategije prerađivačke industrije kojom će se definisati buduća dinamika razvoja metaloprerađivačke industrije kao jednog od ključnih nosioca budućeg razvoja crnogorske privrede.

Drvena industrija

Crna Gora razvoj drvne industrije zasniva na korišćenju domaćih prirodnih resursa (šume i šumsko zemljište zajedno pokrivaju 69,7% površine Crne Gore). Uz 11% dodate vrijednosti koju ovaj sektor ostvari u odnosu na ukupnu prerađivačku industriju, zaposleni u ovoj oblasti čine oko 14%, dok privredna društva čine oko 20% u ukupnoj prerađivačkoj industriji. Raspoloživi sirovinski resursi i postojeći kapaciteti predstavljaju dobru osnovu za znatno veći nivo proizvodnje, kao i značajnije učešće u ukupnom BDP-u, uključujući izvoz i zapošljavanje. Uzimajući u obzir značajan potencijal za razvoj drvne industrije koji se ogleda u sirovini, koja pored ekonomskog ima i regionalni i socijalni značaj, proizilazi da će ovaj sektor u narednom periodu biti jedan od nosilaca razvoja crnogorske industrije i jedan od prioriteta u vođenju industrijske politike.

Danas se crnogorska drvna industrija većinom zasniva na primarnoj proizvodnji, uprkos velikoj potrebi za razvojem finalne proizvodnje.

U cilju jačanja međusobne saradnje drvoprerađivača kroz ostvarivanje zajedničkih interesa i rješavanja zajedničkih problema, formiran je klaster drvoprerade, a sve sa ciljem povećavanja dodate vrijednosti kroz proizvode visokog stepena finalizacije, te povećanja kvaliteta, prepoznatljivosti i konkurentnosti drvnog sektora.

Zakonom o šumama ("Sl. list CG" , br.74/10) predviđeno je da se šume daju na korišćenje na osnovu ugovora o koncesiji. Planira se nastavak procesa sertifikacije šuma po FSC (Forest Stewardship Council, međunarodna sertifikacija za drvo iz održivih šuma) standardima čime bi se podstakla domaća drvna industrija za izlazak na međunarodno tržište. Nacionalna inventura šuma (objavljena 2012) će predstavljati osnov za razvoj šumarske nauke i prakse, kako za višefunkcionalno gazdovanje državnim i privatnim šumama, tako i za upravljanje nacionalnim parkovima i ostalim zaštićenim područjima.

Konkretizacija strateških ciljeva crnogorske drvoprerade u potpunosti će biti obrađena u pomenutoj Strategiji prerađivačke industrije, čijim je nacrtom predviđeno povećanje učešća i konkurentnosti finalnih proizvoda na domaćem i stranom tržištu, povećanje zaposlenosti i zadržavanje stanovništva u predjelima sa bogatim sirovinskim resursima i podsticanje razvoja drvne industrije i proizvodnje namještaja ne dovodeći u pitanje njenu otvorenost.

Sektor za industriju i preduzetništvo u okviru Ministarstva ekonomije je nadležan za sektor drvne industrije. Resor šumarstva je praćen od strane Uprave za šume u koordinaciji sa Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja. Dodatno, Udruženje šumarstva, drvne i papirne industrije, grafičke i izdavačke djelatnosti, koje je u sklopu Privredne komore Crne Gore, prati kretanja u ovoj oblasti sa aspekta privrednika.

- **Vazдушna i pomorska industrija**

Vazдушna industrija

Od 2003. godine u okviru Javnog preduzeća Aerodromi Crne Gore posluju aerodrom Podgorica i aerodrom Tivat. Preduzeće je od velikog značaja za privredu Crne Gore, posebno što je Crna Gora prepoznata kao turistička destinacija. Iako je ekonomska kriza zahvatila i oblast vazduhoplovne industrije, ovo preduzeće stabilno posluje.

A.D. "Montenegro airlines" je nacionalna avio kompanija. Vlada Crne Gore je vlasnik 2.897.408 (99.8895%) akcija, dok ostali akcionari ukupno imaju 3.205 akcija (0,1105%). Ukupno ima 8 vazduhoplova u floti. Vlada Crne Gore kao vlasnik ovog privrednog društva, prepoznala je tendencije koje su trenutno prisutne na ovom tržištu i izradila s timom eksperata Program restrukturiranja „Montenegro Airlines“ A.D. (2012).

Neke od osnovnih smjernica ovog programa jesu:

- prodaja i davanje u zakup aviona
- povećanje stepena iskorištenosti kapaciteta
- smanjenje broja zaposlenih, smanjenje materijalnih troškova poslovanja
- preispitivanje svih linija i zatvaranje nerentabilnih linija i predstavništva
- zaključivanje povoljnijih ugovora sa dobavljačima i dr.

Master plan razvoja aerodroma izrađen je 2011. godine i definiše strategiju infrastrukturnog razvoja aerodroma Podgorica i aerodroma Tivat za period od 2011. do 2030. godine, s ciljem unapređenja kapaciteta i kvaliteta usluge u odnosu na prognozirani saobraćaj. Ovim Master planom utvrđuje se dugoročno i sistematično upravljanje razvojem aerodromskih kapaciteta, koje će obezbijediti sigurno, efikasno, ekonomično i na ekološkim standardima zasnovano odvijanje vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori, a u skladu sa najvišim međunarodnim standardima.

Pomorska industrija

Oblast pomorske industrije-brodogradnje Crne Gore se primarno odnosi na „Jadransko brodogradilište Bijela“ A.D. Ovo preduzeće je u većinskom vlasništvu državnih fondova 61,58%, dok mali akcionari posjeduju 38,42% i isključivo se bavi brodogradnom djelatnošću. Crna Gora posjeduje veoma mali broj brodova koji plove pod njenom zastavom. Samim tim preduzeće je orijentisano na inotrižje i to uglavnom na remont brodova trgovačke flote.

Izražen je uticaj globalne krize na rezultate poslovanje pomorske industrije u Crnoj Gori, te je za prevazilaženje ove situacije izrađen Strateški poslovni plan (2010-2015) Ovaj plan predviđa dalju tehničko-tehnološku modernizaciju (nova oprema i unaprijeđene procedure), povećavanje efikasnosti i značajno smanjenje štetnih efekata djelatnosti na životnu sredinu. Takođe, strategija predviđa dalje restrukturiranje (optimizacija broja zaposlenih, fleksibilnost u angažovanju i sticanje novih znanja i vještina), razvijanje partnerstava sa liderskim kompanijama na poslovima remonta naftnih platformi i remonta jahti, brendiranje Brodogradilišta i doprinos potpunijoj uposlenosti kapaciteta i povećanje profitabilnosti i sticanju novih iskustava za povećanje konkurentnosti.